

לזה את חובו.

ב. אפשר למכור ולתת הן מלוה שבשטר, והן מלוה שבעל פה. כאשר אדם מוכר או נותן לחבירו שטר חוב כדי להקנות לו את השטר ואת החוב שכתוב בו, נקרא הדבר שהוא הקנה לו "אותיות".

ג. נחלקו תנאים כיצד מקנים "אותיות", ולהלן בגמרא יתבאר השיטות בזה.

רבי נתן אומר: ספינה ו"אותיות" – נקנות במשיכה ובשטר, שיכתוב לו שטר מכירה א-ו-א עליהם, ומפרש לה ואזיל.

ודנה הגמרא בדברי הברייתא: "אותיות" שדיבר עליהן רבי נתן, מאן דכר שמייהו? מי הזכיר אותן מתחילה?! והרי תנא קמא דיבר על ספינה בלבד, וכלל לא הזכיר את דין ה"אותיות", ואם כן, מדוע רבי נתן, שבא לחלוק על תנא קמא, הזכיר גם את דין של ה"אותיות"?!?

אלא בהכרח, חסורי מחסרא לשון הברייתא, והבי קתני:

ספינה נקנית במשיכה, ו"אותיות" (1) נקנות במסירה. (2)(3)

דבעלי חיים, כיון דמיעקרא, שנעקרו יד ורגל של הבהמה, אידך, שאר הבהמה, למיעקר קיימא, עומדת היא כולה להעקר בכך, ולכן, נחשב הדבר כאילו כבר נעקרה כל הבהמה ממקומה.

אבל ספינה, הרי כאשר הוא עוקר אותה במקצת, היא אינה עומדת מצד עצמה להעקר לגמרי ממקומה, לפיכך, **אי משיך לה,** אותה, כולה – **אי,** אכן נקנית לו הספינה. אך **אי לא** משיך לה כולה, **לא** קנאה. אבל בבעלי חיים, מיד כאשר נעקרה במקצתה, הרי היא כמי שנעקרה כולה, (30) וקנאה, אף על פי שעדיין לא עקרה אלא יד ורגל.

ודנה הגמרא: **לימא,** האם נאמר שמחלוקתם של רב ושמואל, היא במחלוקתם של **חני תנאי** דלקמן:

דתניא בברייתא: **ספינה נקנית בקניין משיכה.**

א. רשאי אדם למכור או לתת במתנה את חובו, שפלוני חייב לו, לאחרים, ומשעה שהקנה לו את החוב, נתחייב הלוה לפרוע

דשמואל, לכולי עלמא שיעור המשיכה הוא "מלא קומתה", אלא שתנא קמא סובר שדי במה שהיא עומדת לכך. ויש לדון לדבריו, אם גם בספינה יקנה אותה מיד על ידי דחיפת הספינה בכח, באופן שבסופו של דבר היא תגיע על ידי הדחיפה לעקירה גמורה ממקומה].

1. כתבו התוספות: "אותיות" שהוזכרו בסוגיין, היינו שק מלא שטרות שאין דרך להגביה, שאם לא כן, אין מועיל בהם לא משיכה ולא מסירה, כדאמרינן לקמן פו א: דברים שדרכן להגביה,

[אליבא דרב, סברת רבי אחא היא, שלא מספיק תנודה כל שהיא בבהמה, אלא צריך שכל גופה יתנענע ויזוז ממקומו; אם כן יתכן שאין צריך שתניח הבהמה את ידה ורגלה השניים, ודי שהיא תעקור אותם מן הקרקע, שהרי כל גופה התנענע ממקומו מכח המושך].

30. וכאשר עקרה שתי ידיים ושתי רגלים, פשיטא שנקנית לו הבהמה, והיינו "מלא קומתה" דברייתא, כנ"ל, שהרי עקירת יד ורגל, אינה אלא כאילו עקרה גם את היד והרגל השניים. [אליבא

אין נקנין אלא בהגבהה.

ורבינו יונה כתב מחמת קושיא זו, שמסירה דהכא היינו הגבהה. [דבריו הועתקו להלן הערה 2 אות ג, וראה שם ביאור הרמב"ן].

2. א. כתב הרשב"ם: אותיות נקנות במסירה ולא במשיכה היות וקניין משיכה לא שייך אלא ב"דבר שגופו ממון". ואמנם, ביחס לנייר שבשטר, שגופו ממון, מועילה משיכה, והרי הנייר שלו לצור על פי צלוחיתו — להשתמש בו כנייר עטיפה, אבל את החוב שבשטר אינו קונה במשיכה. ומדברי התוספות [ד"ה אין] נראה דשייך משיכה אף בשטרות שאין גופן ממון, ראה שם.

ב. אין להקשות, לדברי רשב"ם ש"דבר שאין גופו ממון" לא מועילה בו משיכה, וכי אי אפשר לקנות מטבעות במשיכה, לדברי הרשב"א [בבא מציעא מה ב] שמטבע נחשב דבר שאין גופו ממון והערך של המטבע נובע מן הצורה שהוטבעה בו ולא רק מן המתכת ממנה נעשה המטבע.

זו אינה קושיא, היות וחילוק גדול יש בין שטר חוב שאין גופו ממון למטבע שאין גופו ממון; "אין גופו ממון" שבשטר היינו שהחוב והשיעבוד אינם עצם השטר, והמושך את השטר אינו מושך את החוב, לפיכך, אף על פי שאפשר לקנות חוב, על ידי קניית השטר, משיכה אינה יכולה להועיל בזה, לדעת רשב"ם.

אך "אין גופו ממון" שבמטבע, היינו שיש למטבע "ערך" שאיננו גוף המטבע, אך מכל מקום, כאשר מושך הקונה את המטבע הרי הוא מושך את עצם הדבר הנקנה, ואין מניעה לקנותו. וזה לשון הרשב"ם: משיכה אינה מועילה אלא בדבר שגופו ממון דמכי משך ליה — זכה ביה.

ג. והנה כתב הרשב"ם: אבל כדי לגבות החוב צריך שימסרנו מלוה ליד הלוקח.

וכוונתו, שבאותיות לא סגי ב"מסירה" בעלמא, שהיא אחיזה במצות המוכר [כמו שכתב רשב"ם עה ב ד"ה בטלפה], אלא בעי שהמוכר, המלוה, בעצמו ימסרנה לידו — על פי רשב"א ורש"ש. והקשה הרשב"א: לפי זה נמצא שמשונה מסירה זו מכל מסירות שנשנו כאן ובכל מקום, וזה תמוה.

ועוד קשה: אם מסירת השטר היא לצורך הראיה שבו, מאי שנא מסירה מאי שנא משיכה, הראיה אינה נמשכת ואינה נמסרת [ומדוע מיעט הרשב"ם רק משיכה היות ושטר אין גופו ממון]?! ראה שם ברשב"א.

על כן כתב הרשב"א בשם רבו וכן הוא ב"עליות דרבנו יונה": מסירה דהכא מסירה מיד ליד היא, ומתורת הגבהה, ובדין הוא דליתני הגבהה, אלא משום דהגבהה משמע שיגביהנו מן הקרקע, ואין דרך בני אדם להניח שטרות על גבי קרקע, אלא מוסרים אותם מיד ליד, וזו היא הגבהתן, לכן אפקה להגבהה זו בלשון מסירה. [תוספות שכתבו בד"ה רבי נתן שמדובר בשק גדול של שטרות לא סוברים כשיטה זו].

ויש מפרשים [וכן הוא ברמב"ן]: לגבי אותיות, לקנות ראה שבהן, משיכה ומסירה והגבהה שוין, שאין ראה שבהן שייכת לקניינים אלו, שהרי אין הראיה נמשכת ולא נמסרת ולא מגבהת, וזה וזה שוים בדין, ותקנת חכמים היא שיקנה משעה שהוציא הלה את ראיותיו מתחת ידו, וגמר ונתן אותן — למאן דאמר במסירה, ולמאן דאמר במסירה ובשטר — עד שיכתוב את השטר. וכתב הרשב"א דכן נראה עיקר.

[וראה ברשב"ם עה ב ד"ה ואותיות ובריטב"א. והנה ברשב"א משמע דאין המסירה קונה מתורת "קנין מסירה" אלא במה שהוציא את ראיותיו, וב"קצות החושן" סו ח, י משמע שיש למסירה זו דיני קנין מסירה].

ושיטת התוספות והרא"ש ש"אותיות" נקנות

רבי נתן אומר: ספינה ו"אותיות" נקנות במשיכה ובשטר.

והניחה הגמרא, שכך אמר רבי נתן: בין ספינה, בין "אותיות", אינן נקנים אלא על ידי שני מעשי קניין — גם משיכה וגם שטר.

ועל כך תמחה הגמרא: שטר לספינה, למה לי? הרי הספינה מטלטלי היא, ומיד כשמשך אותה היא קנויה לו כדין כל המטלטלין שנקנים במשיכה בלבד, ולשם מה הצריך רבי נתן גם שטר כדי לקנות את הספינה! (4) ומתוך קושיה זו מוכיחה הגמרא: אלא לאו, על כרחך הכי קתני:

במשיכה [בשק מלא שטרות שאין דרך להגביה] או בהגבהה, והא דאמרו כאן "מסירה" הוא משום שעם המשיכה או ההגבהה צריך למסור את השטרות מיד ליד, אף על גב דבשאר דברים לא בעי מיד ליד, הכא בעינן קנין חשוב לקנות שעבוד השטר, אי נמי אפילו לא בעינן מיד ליד נקט מסירה משום דבעינן דעת אחרת מקנה כמו שאר מסירות שאדם מוסר לחבירו.

3. הקשו התוספות: מדוע הגמרא היתה צריכה לחדש בדברי תנא קמא "קנין מסירה", הרי היה אפשר לומר בדברי תנא קמא: ספינה ואותיות נקנות במשיכה, ומה הכריח את הגמרא לומר שאותיות נקנות דוקא במסירה?!

וכן הקשו התוספות לקמן אליבא דרבי נתן: מדוע אמרה הגמרא שאותיות נקנות במסירה ושטר, ולא אמרה שאותיות כספינה שנקנית במשיכה, אלא שנוסף בהם קנין שטר לדעת רבי נתן?!

ותירצו התוספות: היות ולקמן תניא בברייתא שאותיות נקנות במסירה, על כן נוח היה לגמרא לומר שגם הברייתא דידן סוברת כך, [וכעין זה כתב רשב"ם ד"ה ואותיות, אך לשיטתו, קושיות תוספות מתורצות במה שכתב רשב"ם בד"ה ואותיות: אין שייך קנין משיכה במה שאין גופו ממזין].

והרשב"א תירץ: הרי בדברי תנא קמא הוזכר ספינה נקנית במשיכה ולא שנה דין אותיות עם דין הספינה; אם כן, אף על פי שאנו אומרים

"חסורי מחסרא", מסתבר לומר שמי ששיבש את הברייתא ושנה אותה חסרה, חיסר דין אחר מן הברייתא ולא מה שנשנה עם ספינה באותה בבא.

וטעם הדבר: עדיף לומר שספינה ואותיות נשנו בשתי בבות, והוא שנה בבא אחת מתוך שתיים, מאשר לומר שהתנא כרך את שניהם בבבא אחת, כי לא היה משתבש כל כך להחסיר חצי בבא.

4. א. רשב"ם.

והרשב"א פירש דתיתי קא קשיא ליה; חדא, אחרי שמשך את הספינה, אינו צריך שטר על כך, שכל שהוא תפוס במטלטלין אינו צריך ראייה על כך, דתפיסתו — ראייתו.

ועוד, שטר למטלטלין לא מהני לא מידי. [ואפשר לומר דהיינו דקא פריך: שטר לספינה למה לי — הרי סגי במשיכה; מטלטלי היא — ולא מהני בה שטר.]

ב. בטעם הדבר שאין שטר קונה במטלטלין כתב הרשב"א מתחילה שהוא היות ואי אפשר לסיים [לברר] בשטר איזה חפץ הוא מקנה לו, וכן כתב הריטב"א.

עוד כתב הרשב"א: לא למדו הקניות אלא מן הכתוב, כדאיתא בקידושין בפרק קמא, ולא מצינו שטר אלא בקרקע, דכתיב: "וכתוב בספר וחתום" [ירמיה לב מד], אבל במטלטלין מצינו אגב כו' ואגב היינו כמסירה, וכדאיתא לקמן, וראה שם ברשב"א שהטעם השני עיקר.

ספינה נקנית במשיכה, ו"אותיות" נקנות במסירה, לדברי תנא קמא.

רבי נתן אומר: ספינה נקנית במשיכה, ו"אותיות" אינן נקנות במסירה בלבד, כדברי תנא קמא, אלא במסירה ובשטר, ימסור לו את שטר ההלוואה, וגם יתן לו "שטר מכירה" על שטר החוב.⁽⁵⁾⁽⁶⁾

ועתה לאחר שמבארת הגמרא את דברי תנא קמא ורבי נתן, היא חוזרת לדבריה, לשאלה לעיל, לימא כהני תנאי:

כי בדברי הבריייתא יש לתמוה: הרי רבי נתן בא לחלוק על תנא קמא, ואיך אמר רבי נתן

שספינה נקנית במשיכה, והרי היינו תנא קמא?! שהרי גם תנא קמא אמר שספינה נקנית במשיכה, ובמה נחלקו התנאים?!

אלא, על כרחך, דרב ושמואל איכא בינייהו. והיינו, שלכולי עלמא ספינה נקנית במשיכה, ומחלוקת התנאים היא בשאלה כמה צריך למשוך את הספינה⁽⁷⁾ כדי לקנות אותה?

תנא קמא סובר כמו שמואל, שכדי לקנות את הספינה במשיכה צריך הוא למשוך את כולה — לעקור אותה לגמרי ממקומה הראשון.

ורבי נתן סובר כמו רב, שמספיק למשוך את

7. לעיל [עה ב בסוף העמוד] הובאה מחלוקת הראשונים אם בספינה בלבד נחלקו רב ושמואל כמה צריך למשוך אותה כדי לקנותה, או שמחלוקתם היא בכל המטלטלין.

והנה רבי נתן וחכמים חולקים בשני נושאים; בדין ספינה ובדין "אותיות". ולמאן דאמר: דוקא בספינה נחלקו רב ושמואל, נמצא שתי מחלוקות התנאים הם בדיני החפצים, חפצא דספינה היאך נקנה וחפצא ד"אותיות" היאך נקנה.

אך למאן דאמר: ספינה לאו דוקא, ואף בשאר מטלטלין נחלקו רב ושמואל, נמצא שחלוק עניין פלוגתת התנאים לגבי ספינה, מעניין מחלוקתם לגבי "אותיות"; המחלוקת הראשונה היא במעשה הקנין של משיכה, כיצד הוא נעשה, והמחלוקת השנייה היא בחפצא ד"אותיות", במה הוא נקנה. ואין שום שייכות בין שני הנושאים, ובדוחק יש לומר: התנא מצא שני נושאים בדיני קנין מטלטלין בו נחלקו רבי נתן וחכמים, על כן כרך את שניהם בבריייתא אחת. [וראה עוד בהערה הבאה].

5. אין כאן הגהה בבריייתא אלא שהגמרא מפרשת את לשונו של רבי נתן ספינה ואותיות נקנות במשיכה ובשטר, דל"צדדים" קתני ספינה במשיכה ואותיות בשטר — על פי ר"י מיגאש.

6. א. כך פירש הרשב"ם. [ובתוספות משמע שכך היתה גירסתם בגמרא: ספינה במשיכה ואותיות במסירה ובשטר].

וההכרח לפרש כך, ואין אומרים: לדעת רבי נתן די בשטר מכירה, ואין צורך במסירה — היות ואם נאמר כך, נמצא שיש לרבי נתן שיטה מחודשת, שלא מצאנוה בין התנאים שנחלקו בדבר; שהרי לקמן נחלקו תנאים בדין "אותיות", רבי אומר: אותיות נקנות במסירה, וחכמים אומרים: אותיות נקנות במסירה ובשטר, ולא מסתבר לומר שיש לרבי נתן שיטה שלישית בדבר — רשב"ם. [תוספות כתבו הכרח אחר לדבר].

ב. נוסח "שטר המכירה" הוא: קני לך הוא, את עצם השטר, וכל שיעבודיה, ואת כל שיעבודו של השטר, כמו שאמרו להלן עמוד ב.

הספינה משיכה כל שהיא.⁽⁸⁾

ורחינן: לא נחלקו רבי נתן וחכמים במחלוקת רב ושמואל. אלא דבולי עלמא, בין רבי נתן בין חכמים, מודים בדבר, אך אין לנו בירור בדבר, אי כולי עלמא סבירא להו כרב, אי כולי עלמא סבירא להו כשמואל.

ובספינה שהוזכרה בברייתא, כולי עלמא לא פליגי, בשום דבר.

אלא, כי פליגי חכמים ורבי נתן, באותיות הוא דפליגי.

והכי קאמר ליה רבי נתן לתנא קמא:

בספינה, ודאי מודינא לך שספינה נקנית במשיכה.

אך ב"אותיות" אינני מודה לך, במה שאתה, תנא קמא, סובר ש"אותיות" נקנות במסירה בלא שטר. כי לדעתי, רק אי איכא שטר בנוסף למסירה, אין, אז אכן ה"אותיות" נקנות לו, אבל אי לא כתב לו שטר על כך — לא קנה את ה"אותיות".⁽⁹⁾

ואומרת הגמרא: ובפלוגתא דהני תנאי, מחלוקת חכמים ורבי נתן בדין מכירת שטרות, היא היא מחלוקת רבי וחכמים בברייתא דלקמן.

דתניא בברייתא: "אותיות" נקנות במסירה,

8. א. רשב"ם. [משמעות לשון הרשב"ם היא, שהוא כתב זאת על פי מה שאמרו להלן צג ב: כל תנאי בתרא, לטפויי מילתא, להוסיף על דברי תנא קמא, קא אתו. ואף כאן: רבי נתן מוסיף בהקנאות — אף במשיכה כל דהו נקנית הספינה. וראה להלן אות ג.]

ב. ובתוספות כתבו להיפך: תנא קמא סובר כמו רב; כשם שמיקל תנא קמא ב"אותיות" וסובר שדי במסירה בלא שטר, כך מיקל תנא קמא בספינה וסובר שדי במשיכה כל דהו.

רבי נתן סובר כמו שמואל ומצריך למשוך את הספינה כולה, ולעקור אותה ממקומה הראשון לגמרי; כשם שרבי נתן מצריך קנין חשוב ב"אותיות", יותר מאשר תנא קמא, כך מצריך רבי נתן קנין חשוב בספינה, יותר מאשר תנא קמא. וכן פירש רבינו גרשום. [ואף על פי ש"כל תנא בתרא לטפויי מילתא קא אתי"? יש לומר: הני מילי כאשר אין לנו דיוק אחר, מתוך דברי הברייתא איך לפרש את דעות התנאים, מה שאין כן הכא, מסתבר יותר לפרש כך. אי נמי, גם כאן "מוסיף" רבי נתן — במעשה הקנין שנחוצך

לעשות לפי דעתו, ראה ברש"ש.] לפי זה, מובן הקשר שיש בין שתי המחלוקות שנחלקו בהן רבי נתן וחכמים, ראה בהערה הקודמת.

ג. והריטב"א כתב: דרב ושמואל איכא ביניהו — ולא מסיימי. [כלומר, אין הכרעה מי סובר כרב ומי סובר כשמואל.]

מיהו אפשר דרבי נתן דהוא בתרא אתי לטפויי מילתא, וסבר כשמואל. [כפי שנתבאר בדעת התוספות בטעם השני.]

ורשב"ם פירש דתנא קמא בעי משיכה גמורה; נראה דבעי לאוקמי סתמא כשמואל שהלכה כמותו. [כעין שנתבאר בדברי תוספות בטעם הראשון.]

9. כלומר, לא קנה את החוב שבשטר, אבל הנייר שלו לצור על פי צלוחיתו — רשב"ם לעיל ד"ה ובשטר. וכתב ב"חוסן ישועות" שהרשב"ם לשיטתו להלן סוף עמוד ב, אבל הרמב"ן חולק וסובר שאף את הנייר לא קנה, היות והראייה היא עיקר מקחו, ואין קנין לחצאין. וראה שם

ואין צורך להוסיף ולכתוב לו "שטר מכירה" על כך, **דברי רבי**.

וחכמים אומרים: אין "אותיות" נקנות אלא במסירה ובשטר.⁽¹⁰⁾

אבל בלאו הכי, **בין אם כתב לו "שטר מכירה" ולא מסר בידו את שטר החוב, ובין אם מסר לו את שטר החוב בידו, ולא כתב לו "שטר מכירה" על כך, לא קנה, עד שיכתוב לו שטר מכירה על כך, וימסור בידו את שטר החוב עצמו.**⁽¹¹⁾

ונמצא, שדברי רבי נתן בברייתא לעיל, הם דברי חכמים בברייתא כאן, שאמרו אין "אותיות" נקנות אלא במסירה ובשטר.

ודברי רבי בברייתא כאן, הם דברי חכמים בברייתא לעיל,⁽¹²⁾ שאמרו "אותיות" נקנות במסירה, ואין צורך לכתוב גם שטר מכירה על הדבר.

אך תמהה הגמרא: **במאי אוקימתא**, במה העמדת את דברי חכמים בברייתא הראשונה, הרי כדברי רבי העמדתם, האומר "אותיות" נקנות במסירה בלא שטר, ואם כן מדוע שנינו בברייתא זו שספינה נקנית במשיכה ואותיות במסירה, שמשמע מכך שספינה אינה נקנית במסירה, והרי לדעת רבי⁽¹³⁾ **ספינה נמי, תיקני במסירה**, ולא רק אותיות. ומדוע צריך משיכה כדי לקנות את הספינה?!

מנין למד הרמב"ן את דינו.

10. בטעם הדבר, שצריכים גם מסירה וגם שטר, כתב הרשב"ם: מסירה לבד לא מועילה, כי יכול הוא לומר לו: נייר בעלמא מכרתי לך, ולא את החוב, ושטר לבד לא מועיל היות ואין נקנין בשטר אלא קרקע ועבדים. משמע, שעיקר הקניין הוא במסירה, והשטר בא לסלק טענת נייר בעלמא מכרתי לך, וראה ברא"ש סוף סימן ד שכתב להיפך: עיקר הקנין בכתיבה ואפילו הכי בעינן גם מסירה. וראה עוד עז א הערה 4 אות ד, ברשב"א שם סוף ד"ה אגב, ב"קצות החושן" [ס"ק ט] ובהערה הבאה בשמו.

11. כתב בנמוקי יוסף [לט א] בשם הרשב"א: בעינן שימסור את השטר לפני כתיבת השעבוד, משום דשעבוד לבדו אינו נקנה קודם שיזכה בשטר החוב, כיון שהשעבוד לא מועיל לגוף הנייר, ואף על פי שמוסרה לו אחר כך, כיון שלא קנה בשעה שמסר לו שטר הכתיבה, השתא במה יקנה, הלכך צריך שימסור לו את שטר החוב, ואחר כך יכתוב לו שטר השעבוד.

[ב"קצות החושן" (סו ח,יא) כתב בטעם הדבר שהמסירה עיקר והיא גוררת השעבוד, וכן דעת תוספות והרא"ש.]

וכן נפסק בשלחן ערוך סו ד, וכתב בסמ"ע ס"ק טו דאין צורך להקדים את מסירת שטר החוב למסירת שטר הקניין, והוא הדין נמי בבת אחת, והש"ך ס"ק יד חולק, ראה שם.

12. כתב רשב"ם: רבי ורבי נתן סוף משנה [בסוף תקופת התנאים] וחברים היו; בהך ברייתא סתם כרבי, ובאידך כרבי נתן.

כלומר רבי ורבי נתן נחלקו בדבר; ברייתא אחת סתמה להלכה כרבי, והיינו תנא קמא דברייתא קמא, וברייתא אחת סתמה להלכה כרבי נתן, והיינו "חכמים" דברייתא בתרא.

13. לפי מסקנת הסוגיא דבקפידא פליגי, אף לדברי חכמים ספינה נקנית במסירה, ומכל מקום הגמרא הקשתה רק היות והעמדנו את הבריתא כרבי, היות ויתכן שלפי תנאים אחרים ספינה נקנית במשיכה.